

0. Eerste aanzet tot het formuleren van de missie van onze Jenaplanschool.

De missie van onze Jenaplanschool voor de komende jaren is verbonden met de basisprincipes van het Jenaplan zoals deze tijdens de jaarvergadering van de NJPV in 1993 in Utrecht zijn vastgesteld. Zij zijn het fundament voor de vormgeving van onze schoolpraktijk.

De basisprincipes – zeker de eerste tien – drukken in de eerste plaats een mentaliteit uit. We moeten ons de basisprincipes tot een persoonlijk eigendom maken. Daar persoonlijk betekenis aan geven en met anderen daarover in gesprek zijn.

Naast de basisprincipes vormen de kwaliteitscriteria van het Jenaplanonderwijs het kader waarbinnen we ons onderwijs ontwikkelen.

Kees Both noemt in “Groeien en bloeien in de Rozentuin” de kwaliteitscriteria “de ontvouwing” van de basisprincipes.

1. De twintig basisprincipes van het Jenaplan.

De twintig basisprincipes (uitgangspunten) voor Jenaplanonderwijs zijn verdeeld in drie groepen:

- Uitspraken over mensen, die gelden voor iedereen in en rond onze school. Zowel kinderen als volwassenen.
- Uitspraken over een samenleving die recht doet aan mens-zijn.
- Uitspraken over de school zelf. Hoe wij de school organiseren en hoe het onderwijs in onze school naar inhoud en vorm eruit ziet.

Deze groepen uitspraken hangen onderling samen. Als we bepaalde opvattingen over mensen hebben, zullen we ook moeten werken aan een samenleving waarin dit mens-zijn tot zijn recht kan komen.

Wanneer we bijvoorbeeld zeggen dat we zoveel mogelijk rekening houden met alle aspecten van mens-zijn, moet ervoor gezorgd worden dat in de school zowel gesprek als spel, als werk en viering regelmatig voorkomen.

De basisprincipes zijn niet vrijblijvend. Het zijn normen waaraan het leven en werken in school steeds weer getoetst moet worden en waarnaar de betrokkenen steeds meer willen werken. Het zijn streefdoelen waarop men aangesproken kan worden.

Deze basisprincipes spelen in de school een centrale rol bij de vormgeving van het dagelijkse werk, maar ook bij het evalueren ervan. "Willen we wel wat we doen?" en "Doen we wel wat we willen?".

1.1. Uitspraken over de mens.

1. Elk mens is uniek, met zijn eigen waarde en waardigheid, die onvervangbaar zijn.

Geen mens is gelijk aan een ander. Maar zo'n constatering is op zich niet voldoende. Het zegt nog niets over de waarde van de verschillen.

In onze school worden de verschillen tussen mensen als regel positief gewaardeerd. "Uniek-zijn" is voor ons een waarde. Elk individu heeft recht van bestaan en heeft een eigen menselijke waardigheid. In onze cultuur heeft deze opvatting diepe wortels in christendom en humanisme.

Het betekent niet, dat alle verschillen tussen mensen als positief gewaardeerd worden. Maar wel dat hier grenzen gesteld worden aan het "vormen" van mensen. Ook van de kinderen in onze school.

2. Elk mens heeft, ongeacht zijn ras, nationaliteit, geslacht, sociaal milieu, religie of levensbeschouwing, het recht een eigen identiteit te ontwikkelen, die in ieder geval gekenmerkt wordt door zelfstandigheid, kritisch bewustzijn, creativiteit en gerichtheid op sociale rechtvaardigheid.

Elk mens is product van aanleg, omgevingsinvloeden en een groeiende bewustwording van de eigen keuzen. Bij de geboorte bezitten mensen nog "ruwe" mogelijkheden. Mede door opvoeding en onderwijs worden deze vormgegeven gericht op het doen van eigen keuzen. In de praktijk worden mensen gedwarsboemd in hun verlangen zelf hun leven te bepalen. Arbeiderskinderen, vrouwen, etnische minderheden hebben meer moeite dan anderen om hun positie in de samenleving in overeenstemming te brengen met hun capaciteiten. Vanuit dit basisprincipe geldt, dat niemand het recht heeft een ander zijn identiteit op te dringen. We mogen ons ook niet neerleggen bij ongelijke kansen. Elk kind moet gestimuleerd worden zijn/haar beste krachten in te zetten.

Niet elke identiteit is echter gewenst. Daarom noemen we in dit basisprincipe waarden die belangrijk zijn.

Deze waarden hebben zowel betrekking op de ontwikkeling van de persoonlijkheid van mensen als op de aandacht voor de belangen van anderen.

In onze Jenaplanschool wordt geprobeerd:

- Kinderen te helpen hun eigen, nog lang niet volledig ontwikkelde mogelijkheden te leren kennen en daarbij te leren leven met kennelijke tekorten.
- Kinderen voldoende te stimuleren hun capaciteiten te ontwikkelen, zodat ze steeds beter gaan zien hoe ze willen zijn, waaraan ze willen werken.
- Kinderen regelmatig en bewust in aanraking brengen met verschillende manieren waarop mensen hun levensdoel kiezen en invullen, zodat ze steeds bewuster kunnen kiezen.

Deze keuze heeft gevolgen voor het onderwijs. Die worden hieronder kort weergegeven en later nader uitgewerkt.

Het pedagogisch klimaat in de school moet tegemoet komen aan een aantal menselijke behoeften. De primaire levensbehoeften als bewegen, de ritmische afwikkeling van rust/ontspanning en activiteit.

De behoefte aan veiligheid, structuur en geborgenheid.

De behoefte om te exploreren en zelfstandig te leren.

De inhoud van de wereldoriëntatie wordt hierdoor sterk beïnvloed. De kinderen worden in aanraking gebracht met verschillende levensvisies en waarden. Daarbij wordt onze eigen mening als opvoeders op gepaste wijze in het midden gebracht. Uiteraard wordt rekening gehouden met wat de kinderen op hun ontwikkelingsniveau aankunnen.

Het bevorderen van de creativiteit op allerlei terreinen. Hierdoor komt de "eigenheid" van een persoon het beste tot zijn recht.

De kinderen wordt die zelfstandigheid geboden die ze aankunnen. Dit gebeurt binnen de grenzen die hun veiligheid waarborgt. Met name de blokperiode is hiervoor een oefenplaats.

De differentiatie in het onderwijsproces. Met name in de cursorische vorming. Dit betekent zorg voor de continuïteit in het leerproces van elk kind. Dit verloopt nu eens langzaam en dan weer sneller. De zorg voor kinderen met leerproblemen valt hieronder.

De differentiatie door middel van een afwisseling van situaties in de school. Elk kind kan zo de eigen mogelijkheden en beperkingen leren kennen. Dit gebeurt ook door de ruimte voor kinderen om persoonlijke betekenis aan dingen te geven bij het spel, de expressie en de wereldoriëntatie. Van belang is de wijze waarop we rol-doorbrekend of rolbevestigend gedrag bij jongens, meisjes en ook de volwassene accentueren.

3. Elk mens heeft voor het ontwikkelen van een eigen identiteit persoonlijke relaties nodig met de zintuiglijk waarneembare en de niet zintuiglijk waarneembare werkelijkheid.

De ontwikkeling van een eigen identiteit kan alleen plaatsvinden in relaties.

In Jenaplanonderwijs wordt veel aandacht besteed aan deze relaties met wat Petersen noemde "God" (het transcendente), "natuur" en "mensenwereld".

De zichtbare werkelijkheid van natuur en cultuur waarin we lijfelijk aanwezig zijn en die we kunnen zien, horen, tasten, enz.. De onzichtbare werkelijkheid van onze gedachten, ideeën, fantasieën, dromen en levensbeschouwing.

Het gaat hierbij niet alleen om het opdoen van kennis en het leren van vaardigheden en technieken, maar ook om het ontwikkelen van een houding tegenover zaken.

De verwondering, het respect, de eerbied, de zorg, het genieten en het aanvaarden of afwijzen.

Natuur is niet alleen een gebruiksvoorwerp en dat geldt ook voor veel cultuurvoorwerpen. Zij hebben schoonheidsaspecten en dragen waarden in zich als geluk of ongeluk, genot of pijn. Andere mensen hebben hun eigen waarde(n) en een besef dat de mens overstijgt of draagt. Een "geloof" of een grond van hoop.

Dit betekent dat kinderen zoveel mogelijk in contact gebracht worden met authentieke bronnen. Met mensen met een bepaalde levensovertuiging die dit uiten in verhalen, gewoonten en feesten. Met mensen die een bepaald beroep uitoefenen. Met de natuur in de buurt. Met de wereld van "het nieuws".

De traditionele lessen worden vervangen door een verscheidenheid aan basisvormen: gesprek, werk, spel en vieren. Daarin krijgen analyseren en gehelen zien veel aandacht. Het gaat daarbij om nauwkeurig observeren, expressie, feitenkennis en waarderen (waar of onwaar, goed of kwaad, mooi of lelijk) waar mogelijk op elkaar te betrekken.

Er zijn goede contacten over en weer tussen team en ouders.

4. Elk mens wordt steeds als totale persoon erkend en waar mogelijk ook zo aangesproken.

Dit basisprincipe wordt in de maatschappij te vaak een beperkte inhoud gegeven. In de samenleving worden bepaalde aspecten van mensen genegeerd of onderdrukt en andere overontwikkeld en overgewaardeerd.

Als je werkloos bent of langdurig ziek loop je de kans tijdelijk of voorgoed afgeschreven te worden. Reden genoeg om kinderen op school te laten beleven en ervaren dat je altijd telt. Ook in je zwakke mogelijkheden en in je anderszijn. Dit geldt ook voor de andere leden van de schoolgemeenschap.

Dit uitgangspunt heeft gevolgen voor de schoolorganisatie. Deze worden hieronder kort weergegeven.

Binnen de schoolorganisatie wordt gekozen voor een overlegstructuur waarbij zoveel mogelijk mensen daadwerkelijk en gelijkwaardig zijn betrokken.

Naar de ouders toe zoeken we een verscheidenheid in contacten en participatie. Dit moet een opdeling in "beleidsvaders" en "plakmoeders" voorkomen.

De onderwijsgeevenden mogen zich specialiseren maar worden niet op bepaalde kwaliteiten vastgepind. Juist als stamgroepleidster of -leider worden zij uitgedaagd steeds weer nieuwe mogelijkheden in zichzelf aan te boren en te ontwikkelen. Dit moet terug te vinden zijn in een evenwichtig nascholingsbeleid.

Bij de kinderen letten we bij de voorbereiding van onderwijsactiviteiten zoveel mogelijk op factoren, die op een bepaald moment hun ontwikkelingsniveau kenmerken.

Voldoende aandacht voor de behoefte aan beweging en het ontwikkelen van hun bewegingsmogelijkheden gedurende de schooldag. Een evenwicht tussen samen-doen en je ook eens kunnen terugtrekken. Een evenwicht tussen afwisseling van levendige activiteit en stilte, rust en concentratie.

5. Elk mens wordt als cultuurvernieuwer erkend en waar mogelijk ook zo benaderd en aangesproken.

Mensen groeien op in een cultuur. Ze zijn dragers van hun cultuur. Worden gevormd door de waarden, kennis, inzichten, ideeën, gebruiken en producten uit het verleden. We staan op de schouders van onze voorgangers.

Kinderen moeten ingroeien in een cultuur en moeten zich daartoe kennis en allerlei vaardigheden eigen maken zoals lezen, schrijven, rekenen, tekenen, dramatiserend spelen, computers bedienen, telefoneren, kaartlezen, kunnen terugdenken in de tijd. Deze vaardigheden noemen we culturele vaardigheden.

Mensen zijn ook cultuurvernieuwers. De cultuur is geen statisch geheel, maar iets dat steeds op zijn waarde beoordeeld moet worden. Vroeg of laat wordt de noodzaak gevoeld alternatieven te zoeken voor de cultuurvormen die men ongewenst vindt. Ook zal men bestaande cultuurvormen- en inhouden als onvolledig of ontoereikend beschouwen, zodat vernieuwing ervan noodzakelijk wordt. Dit is zeker van groot belang in onze tijd met enerzijds vele sub-culturen en anderzijds contacten met andere culturen.

Dit betekent dat kinderen niet automatisch in bestaande cultuurinhouden en -vaardigheden worden ingeleid. Zo is het altijd al geweest, zo hoort het te blijven. Maar de kinderen moeten kunnen spelen met en fantaseren over de leerstof die uit de cultuur voor hen bijeengezocht is. Bijvoorbeeld in kunstzinnige vormen.

Kinderen worden niet primair geconfronteerd met leerstof uit boekjes, maar met levende cultuurinhouden en - vaardigheden. Het ontdekkend leren speelt hier een belangrijke rol. Er moet een duidelijke relatie zijn tussen "wereldoriëntatie" en cursussen die deze oriëntatie ondersteunen. Er dienstbaar aan zijn.

Kinderen leren keuzen te maken. Kinderen leven in wisselende groepssituaties om de sociale contacten op gezette tijden te moeten herordenen en nieuwe inzichten en andere gevoelens te ontwikkelen.

De verschuiving van rol binnen een stamgroep in de loop der jaren is hier een goed voorbeeld van.

1.2. Uitspraken over de samenleving.

6. Mensen moeten werken aan een samenleving die ieders onvervangbare waarde en waardigheid respecteert.

De school kan niet los gezien worden van de samenleving. Waarden en normen uit de samenleving spelen een grote rol in de school. Mede op grond van de basisprincipes 1 t/m 5 zijn deze niet altijd vanzelfsprekend.

Als Jenaplanschool zullen we waakzaam moeten zijn ten aanzien van ontwikkelingen in en rond de school die ieders onvervangbare waarde en waardigheid bedreigen en aantasten.

Dit heeft gevolgen voor het maatschappelijk engagement van groepsleiders/sters in onze school. Van belang is het bevorderen van verdraagzaamheid, het rekening leren houden met mensen die anders zijn en denken. Het respect voor ieders waarden en waardigheid. Te beginnen in de stamgroep en de school.

Aandacht voor het voorkomen van discriminatie die in de school plaatsvindt en het bespreekbaar maken ervan. Met name hoe gediscrimineerden dat ervaren. Hieronder valt ook de discriminatie zoals die in de samenleving plaatsvindt.

Ook de wijze waarop de school omgaat met gedrags- en prestatiebeoordeling omgaat, hoort hierbij. (Zie basisprincipe 19.)

7. Mensen moeten werken aan een samenleving die ruimte en stimulansen biedt voor ieders identiteitsontwikkeling.

Dit betekent oog hebben voor tendensen en krachten die dit tegenwerken en mensen "op hun plaats houden" vanuit gevestigde machtsposities. Betrokken zijn met die bewegingen die zich inzetten voor kansarmen en in het algemeen voor die groepen die nadrukkelijker dan anderen belemmeringen ondervinden om hun eigen leven zelf in te richten.

Het leren omgaan met eigen gevoelens en emoties. Het bewust worden en aanvaarden van dit. Bijvoorbeeld gevoelens van angst, vreugde, sympathie en antipathie te begrijpen. Ook die van de ander. Dit moet plaatsvinden in de schoolwerkelijkheid. In de manier waarop mensen in onze school met elkaar omgaan en in speciaal daarvoor geplande activiteiten. Bijvoorbeeld in voorbereide kringgesprekken en rollenspelen.

Het leren opkomen voor zwakken en achteruitgezetten. Leren wat een juiste manier van helpen is. De manier waarop we rol-doorbrekend bezig zijn met meisjes en jongens en vrouwen en mannen in de school.

8. Mensen moeten werken aan een samenleving waarin rechtvaardig, vreedzaam en constructief met verschillen en veranderingen wordt omgegaan.

Rechtvaardig slaat hier op een samenleving waarin ieder tot zijn/haar recht kan komen. Dit is een waarde die uitgewerkt is in de concrete gedragsnormen. Die normen staan steeds weer ter discussie, maar niet het feit dat er normen moeten zijn. Jenaplan betekent hier: een andere weg kiezen dan het op de spits drijven van tegenstellingen of het kiezen van een goedkoop compromis. Dit is geen geringe opgave. Wereldwijd maar ook in onze kleine samenleving.

In onze school heeft dit gevolgen voor de wijze waarop we met conflicten omgaan. De wijze waarop materiële hulpmiddelen, ruimte en tijd (aandacht voor elkaar) gedeeld worden. De manier van besluitvorming en de participatie van alle betrokkenen. Het omgaan met wedijver. Ongezonde wedijver en competitiedrang worden vermeden. Prestaties worden aangemoedigd. Van belang is ook de aandacht bij wereldoriëntatie voor verschillen en tegenstellingen tussen mensen en volken. Te beginnen dichtbij en zich uitbreidend tot tegenstellingen op wereldschaal. Hierbij valt te denken aan aandacht voor tegenstellingen tussen mensen met een baan en baanlozen, mensen met verschillende raciale/etnische achtergronden, de tegenstelling van rijke en arme landen, mensenrechten en het milieu.

9. Mensen moeten werken aan een samenleving die respectvol en zorgvuldig aarde en wereldruimte beheert.

Sociale rechtvaardigheid en respect en zorgvuldigheid voor het natuurlijk milieu horen bijeen. Respect duidt op de opvatting dat de planten, dieren en dingen niet eenzijdig gezien mogen worden als gebruiksvoorwerp in hun nuttigheidswaarde, maar ook een eigen, intrinsieke waarde hebben. Zorgvuldigheid duidt op een verantwoord, niet-verspillend gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Inspanningen om natuur en milieu te behouden en verantwoord te beheren verdienen dan ook alle steun in het Jenaplanonderwijs.

Dit betekent in de school, dat planten, dieren en dingen met zorg behandeld worden. Dat kinderen leren dieren en planten goed te verzorgen. Dat kinderen het belang zien van het op een milieuvriendelijke wijze produceren van voedsel. Kinderen leren nadenken over hongerproblemen in de derde wereld en de oorzaken daarvan. Kinderen leren de gang van de jaargetijden bewuster beleven. Besteden aandacht aan bodem, krachten en energie, lucht en water. Het best gebeurt dit door eigen ervaringen. Er wordt niet gemoraliseerd -"zo moet je handelen"-, maar mogelijkheden en ervaringen worden in de school getoetst. De ruimte van een groep, school en directe schoolomgeving worden met inschakeling van de kinderen goed beheerd.

10. Mensen moeten werken aan een samenleving die de natuurlijke en culturele hulpbronnen

in verantwoordelijkheid voor toekomstige generaties gebruikt.

Het gaat hier vooral om het zorgvuldig omgaan met natuurlijke en culturele hulpbronnen. Wij hebben de aarde niet alleen van onze voorouders geërfd, maar vooral ook geleend van onze kinderen en kleinkinderen.

Met alle giftbelten en andere milieurampen voor ogen, de discussie rond radio-actief afval, de onzorgvuldige manier waarop soms met de historisch-culturele erfenis omgesprongen wordt is de actualiteit hiervan duidelijk.

Voor de gevolgen voor de school zie de toelichting bij basisprincipe 9.

1.3. Uitspraken over de school.

11. De school is een relatief autonome coöperatieve organisatie van betrokkenen.

De grondwet (art. 23) garandeert vrijheid van richting en inrichting om scholen een relatieve autonomie te laten. De overheid is gerechtigd eisen van deugdelijkheid te stellen.

Voor het bevoegd gezag geldt dat de pedagogisch onderwijskundige identiteit van de Jenaplanschool niet ondergeschikt gemaakt kan worden aan godsdienstige of ideologische waardensystemen.

Een sociaal-politieke of religieuze overtuiging kan mede de pedagogische doelstelling van een relatief autonome Jenaplanschool bepalen. Mits niet in strijd met de uitgangspunten beschreven in de basisprincipes. Iedere theologische opvatting is ondergeschikt aan de persoonlijke keuze. De eigen zelfstandige levenskeuze met of zonder Gods(geloof) staat voorop.

Deze keuze veronderstelt recht op gelijkwaardigheid voor iedereen in alle activiteiten binnen de gemeenschap van onze Jenaplanschool. Het volledig kunnen participeren in bijv. schoolbestuur en medezeggenschapsraad.

Ouders, teamleden en bevoegd gezag maken deel uit van een coöperatieve schoolgemeenschap. Deze wordt gekenmerkt door een permanente dialoog waarbij de gezamenlijke verantwoordelijkheid verhelderd wordt en ieders eigen verantwoordelijkheid wordt onderscheiden. Het schoolconcept wordt gezamenlijk vastgesteld en bewaakt.

De ouders zijn verantwoordelijk voor de kinderen in de school. Teamleden hebben een algemeen maatschappelijke cultuuropdracht en op grond van professie als onderwijsgevende een onderwijskundige verantwoordelijkheid.

In de Nederlandse samenleving betekent dit, dat zij de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en van het Kind en de waarden die in onze grondwet liggen verankerd, eerbiedigen en tot hun morele norm maken.

12. In de school hebben de volwassenen de taak voorgaande uitspraken over mens en

samenleving tot (ped)agogisch uitgangspunt voor hun handelen te maken.

In onze school willen we niet vrijblijvend uitspraken doen over hoe mensen moeten zijn of hoe de samenleving er uit zou moeten zien. Als de voorgaande basisprincipes werkelijk uitdrukken wat ons bezielt bij ons werk, dan moet dat zichtbaar worden in de manier waarop wij als volwassenen met elkaar omgaan.

In basisprincipe 11 hebben we daarvan al iets geformuleerd. Er zal vaak wat misgaan, het gaat met vallen en opstaan, maar toch zijn het de uitgangspunten die wij ons steeds meer eigen willen maken en waarop wij steeds aan te spreken zijn.

Jenaplan is geen methode, het is primair een manier van in de wereld staan. Dat maakt het er niet eenvoudiger op, maar wel boeiender.

In de nu volgende basisprincipes worden de consequenties voor de school verder uitgewerkt.

13. In de school wordt de leerstof zowel ontleend aan de leef- en belevingswereld van de kinderen als aan de cultuurgoederen die in de maatschappij als belangrijke middelen worden beschouwd voor de hier geschetste persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling.

Onder de leefwereld verstaan we de alledaagse werkelijkheid waarbinnen kinderen verkeren. De werkelijkheid die ze kunnen zien, voelen, horen, enz. Tot deze leefwereld behoren behalve de materiële dingen, ook de sociale normen, zoals die min of meer bewust ervaren worden en waardoor kinderen gevormd worden. Dat gebeurt thuis, op straat, in de buurt, de club, de school, de vakantieplaats, de kerk of moskee, enz.

De belevingswereld van de kinderen is meestal veel ruimer. Via boeken, verhalen die ze horen, film, foto's, tekeningen, televisie en videofilms nemen ze kennis van andere levenswijzen, ze fantaseren erover, ze dromen ervan, ze geven ook een heel eigen betekenis aan de dingen in hun leefwereld.

Beide werelden leveren voor veruit de meeste kinderen voldoende leerstof op om hun alzijdige ontwikkeling te bevorderen. In onze samenleving is deze leerstof bovendien gevarieerd genoeg om het hele veld van leer- en vormingsgebieden, zoals die in de Wet op het Basisonderwijs staan beschreven te bestrijken.

Toch is het realiseren van dit basisprincipe in de praktijk niet zo eenvoudig. Voortdurende studie van de leef- en belevingswereld van de kinderen op onze school is van belang. Dit moet leiden tot een evenwicht tussen aandacht voor door kinderen aangedragen thema's en door de stamgroepleiders ingebrachte thema's.

Dit onderscheid mag overigens niet overdreven worden. Enerzijds blijkt uit een langdurig en nauwkeurig bijgehouden registratie van door kinderen aangedragen thema's dat zo een zeer groot deel van de gewenste cultuurgoederen aan bod komt en anderzijds kan in het werken met door de stamgroepleiders ingebrachte thema's veel aandacht zijn voor de manier waarop kinderen dit leven en beleven.

Het team moet blijvend geschoold worden op het gebied van ontmoetingsvormen en werkvormen om de leef- en belevingswereld van de kinderen in de onderwijsactiviteiten te verwerken. Hierbij moet men denken aan zaken als het leiden van een observatiekring, het uitzetten van een educatief pad, het inrichten van ontdekhoeken, het leiden van meningsvormende kringgesprekken, enz.

14. In de school wordt het onderwijs georganiseerd in pedagogische situaties en met behulp

van pedagogische onderwijsmiddelen.

Er is sprake van een pedagogische situatie als de vijf eerste basisprincipes herkenbaar zijn in de school. In de vormgeving van het onderwijs zijn voorwaarden aangebracht waaronder een gunstig klimaat ontstaat. Dit betekent leer- en hulpmiddelen, die de kinderen toestaan zelfstandig te werken en zo de eigen wijze van omgang met de stof te laten ontdekken.

De school wordt gemaakt tot een vertrouwde omgeving. Dit vindt men terug in de aankleding van de lokalen, de gevarieerde spelmogelijkheden op het schoolterrein en de mogelijkheid tot direct contact met planten en dieren in de schoolomgeving.

Dit alles creëert een "positieve" spanning, die door de kinderen kan worden overgenomen.

Deze ontstaat door zelfstandig werken, ontdekken-onderzoekend leren, een rijke leeromgeving in de school, zo authentiek mogelijk documentatiemateriaal, excursies in allerlei vormen, enz.

Er is ook sprake van een pedagogische situatie door waarden over te dragen via voorleven en bespreken. Hierbij gaat het om de opvoedingsdoelen die we met elkaar afgesproken hebben en die gezien worden als gewenste kwaliteiten van mens-zijn. (Zie o.a. basisprincipe 2.)

Het handelen van in ieder geval de volwassenen moeten afgestemd zijn op dergelijke waarden.

Anders valt er niets voor te leven. Bij het ouder worden van de kinderen maakt dit voorleven plaats voor nadenken over en beoordelen van al of niet bewust aanwezige waarden.

Kinderen moeten tenslotte zelf kunnen kiezen welk levensdoel zij willen nastreven.

De school heeft mede tot taak het moreel oordeelsvermogen zo te ontwikkelen, dat de kinderen zelf hun keuzen kunnen beargumenteren.

15. In de school wordt het onderwijs vorm gegeven door een ritmische afwisseling van de basisactiviteiten gesprek, werk, spel en vieren.

De vier basisactiviteiten gesprek, spel, werk en vieren beschouwde Petersen als de uiterlijke grondvormen van "overname van spanning in de pedagogische situatie". (Zie basisprincipe 14.)

Petersen noemde nadenken, ervaren, zich verdiepen en mediteren de innerlijke grondvormen.

Fantasieren en ontwerpen zijn hier eveneens aan toe te voegen.

Gesprek, spel, werk en vieren bezitten een zinvolle en samenhangende volgorde met een ontwikkelingspsychologische achtergrond.

"Gesprek" in de zin van gelijkwaardige uitwisseling tussen mensen leidt tot "spelen" in de betekenis van nog niet beregeld, vrijblijvend, open verkennen.

Aansluitend hierop krijgt "werk" zijn plaats als een uit gesprek en spel voortgekomen verplichting tot doelgericht presteren.

In "viering" wordt de beleving van de voorgaande drie opgenomen en leidt tot expressieve vormen van reageren en speels vooruitzien.

De realiteit van het dagelijkse leven sluit niet altijd aan op deze "vier"-deling. Onze cultuur legt eenzijdige accenten op gesprek en werk. Dit leidt tot vervreemding van de mens van zichzelf.

De vier basisactiviteiten en de innerlijke vormen moeten zoveel mogelijk ingebouwd worden in elk leer- en vormingsgebied als werkvorm.

16. In de school vindt heterogene groepering van kinderen plaats.

Deze keuze vloeit voort uit basisprincipe 1 en 2. Deze groepering vindt plaats in de stamgroep en binnen de stamgroep in tafelgroepen. In de stamgroep zijn bij voorkeur drie en tenminste twee jaargangen bij elkaar geplaatst.

Voor deze heterogene leeftijdsgroepering pleiten de volgende argumenten, waarbij onvermijdelijk vergelijkingen getrokken worden met de jaarklas:

- a) De jaarklas is teveel verbonden met het leerstof-jaarklassen-systeem, dat ander, meer kindgericht onderwijs weinig kans geeft. Bovendien biedt de jaarklas aan de onderwijsgevende te gemakkelijk de gelegenheid naar traditionele werkvormen en een ongedifferentieerde benadering van kinderen te grijpen. Alleen daarom is doorbreking van de jaarklas een gewenste zaak.
- b) De grotere leeftijdsverschillen in een heterogene groep laten tegelijkertijd grotere verschillen in ontwikkeling zien. Die kunnen zowel pedagogisch -zorg, helpen, uitgedaagd worden tot ontwikkeling- als onderwijskundig worden benut.
- c) In een school voor 4-12-jarigen komen in totaal drie verschillende stamgroepen voor. Begaaftde kinderen en leidersfiguren moeten daardoor minstens drie maal van onderaf beginnen en zichzelf waarmaken. Voor ieder kind betekent het wisselen van groep na drie of twee jaar een nieuwe impuls. Een groep moet opnieuw naar een eigen evenwicht zoeken en dat doet een beroep op vaardigheden "in het begrijpen van" en "het leiding geven aan".
De nadruk op het leren samenleven en -werken in groepen vloeit voort uit wat in basisprincipe 3 werd gesteld.
Voor mens-woorden is de relatie met anderen noodzakelijk. Bovendien zijn waarden als verantwoordelijkheid en solidariteit in het gehele leven niet uitvoerbaar zonder een gedegen sociale vorming, waarin kennis, vaardigheden, gevoel en creativiteit in onderlinge samenhang zijn ontwikkeld.
- d) De nieuw-ingekeomenen in de groep krijgen door oudere kinderen een volgende introductie in groepsleven en onderwijs en de regels die voor beide gelden.
Tevens vindt een heroriëntatie plaats op het totale schoolleven. De volgende groep staat anders in de school dan de vorige.

Er wordt niet alleen gestreefd naar heterogeniteit in leeftijd, maar ook in geslacht, (sub-)culturele achtergrond, ontwikkelingsniveau en in eigenschappen en kwaliteiten. Deze heterogeniteit dient onder andere tot uiting te komen in de samenstelling van tafel- en vorderingengroepen.

Niet vergeten mag worden dat individueel werken steeds mogelijk moet blijven wanneer kinderen dat willen.

Het is uiteraard niet zo dat het samenstellen van heterogene groepen automatisch tot het beoogde effect leidt. Het gaat hier om mogelijkheden, die pas verwerklijkt kunnen worden als de stamgroepleerkracht probeert daarbinnen zo leiding te geven, dat de mogelijkheden van deze groeperingsvormen pedagogisch en didactisch benut worden.

Dat vraagt om een continue scholing van vaardigheden. Onder andere in het reflecteren op de eigen praktijk.

17. In de school wisselen ontwikkelend onderwijs en zelfstandig spelen en leren van kinderen

elkaar af.

Wereldoriëntatie is in onze school het centrale leer- en vormingsgebied. Elk kind, met zijn eigen ontwikkelingskenmerken, leeft in en maakt kennis met diverse werkelijkheden. Bij kindgericht onderwijs is zowel sprake van "bewustwording" als van "ontmoeting en kennis nemen van". Het ontwikkelingsniveau van elk kind is voor de stamgroepleerkracht uitgangspunt voor ontwikkelend onderwijs.

Dat wil zeggen dat men gerichte pogingen doet tot niveauverhogend onderwijs. Elk kind moet niet alleen bevestigend worden in wat het kan (pedagogische noodzaak), maar moet ook geprikkeld worden tot het verrichten van zinvolle activiteiten in zijn zône van naaste ontwikkeling (onderwijskundige noodzaak). Die zône heeft niet alleen betrekking op het cognitieve gebied. In onderwijs, dat tracht de totale mens aan te spreken en te ontwikkelen, zijn ook andere gebieden steeds mee in het onderwijs betrokken.

Ontwikkeld onderwijs kan zowel via wereldoriëntatie als via meer cursorisch onderwijs plaatsvinden. In het laatste geval gaat het vooral om het aanleren van instrumentele en culturele vaardigheden, die zoveel mogelijk ondersteunend moeten zijn voor de wereldoriëntatie, waarmee het kind bezig is.

Naast en binnen ontwikkelend onderwijs dient steeds ruimte te zijn voor zelfstandig spreken, oriënteren en leren van kinderen, dat zowel individueel als in groepjes vorm moet krijgen.

Ook in dit basisprincipe komen de eerste vijf basisprincipes terug. Jenaplan staat of valt met deze principes. Zij zijn normerend voor wat er in de school gebeurt.

18. In de school nemen ontdekkend-onderzoekend leren en groepenwerk een belangrijke plaats in.

Dit basisprincipe is een verdere toespitsing van nummer 17. "Ontdekkend leren" is een belangrijk principe van het onderwijs in onze school. We willen de kinderen zoveel mogelijk in staat stellen onderzoekend met de dingen en verschijnselen van de verschillende "werkelijkheden" bezig te zijn. "Ontdekkend-onderzoekend leren" duidt ook de manier aan waarop we dit principe willen vormgeven door aandacht te geven aan de volgende aspecten (die vaak als fasen op elkaar volgen):

- * ontmoeting met verschijnselen, spontaan of door de groepsleid(st)er georganiseerd, in allerlei vormen, zoals de observatiekring, interviewen van mensen, het educatieve pad, enz.;
- * vragen van kinderen naar aanleiding van deze ontmoeting en het bewerken van deze vragen in samenspraak met de kinderen tot onderzoekbare problemen;
- * onderzoek, als het gericht proberen antwoorden te vinden op de vragen;
- * verslaggeving, in allerlei vormen, met een gezamenlijke bespreking daarvan in de verslagkring;
- * verdieping, bijvoorbeeld door een "les achteraf" door de groepsleid(st)er, mede met gebruik van ontdekkingen van de kinderen zelf.

Dit onderzoekend-ontdekkend leren krijgt gestalte in het "groepenwerk" tijdens de blokuren door de uitwerking van thema's, al of niet in het kader van een project voor de hele stamgroep.

In de onderbouw wordt hiermee een begin gemaakt, in midden- en bovenbouw kan dit groepenwerk tot bloei komen. Mede op grond van de verworven sociale en andere vaardigheden van de kinderen.

19. In de school vinden gedrags- en prestatiebeoordeling van een kind zoveel mogelijk plaats

vanuit de eigen ontwikkelingsgeschiedenis van een kind en in overleg met dit kind.

Gedrags- en prestatiebeoordeling vinden in de school voortdurend plaats. In onze Jenaplanschool zijn daarbij de uniciteit van het kind (basisprincipe 1) en de benadering van het kind als persoon (basisprincipe 4) van doorslaggevende betekenis. Dat betekent dat wij kinderen niet onderling vergelijken, maar steeds vergelijken met de eigen ontwikkelingsgeschiedenis.

Voor de instrumentele en culturele vaardigheden betekent dit dat we zo precies mogelijk proberen te bepalen wat kinderen moeten kunnen en daarbij een opbouw in moeilijkheidsgraad aangeven, zodat een individuele benadering mogelijk is.

Voor de beoordeling van gedragingen en prestaties op andere terreinen geldt dit nog sterker. Wat voor het ene kind op een bepaald moment "goed" is, is dat voor een ander bepaald niet.

In team- en bouwbijeenkomsten wordt van tijd tot tijd geprobeerd op dit terrein inzicht en vaardigheden te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door praktijkvoorbeelden zo goed mogelijk te analyseren en elkaar daarop feed-back te geven.

"Prestatie" is in Jenaplanscholen geen vies woord. Integendeel. Elk kind moet naar zijn beste kunnen presteren, op allerlei terreinen.

In besprekingen met kinderen over hun gedrag en prestatie, in gesprekken met ouders en in schriftelijke rapportagevormen wordt aan bovenstaand principe recht gedaan.

20. In de school worden veranderingen gezien als een nooit eindigend proces, gestuurd door een consequente wisselwerking tussen doen en denken.

De wisselwerking tussen doen en denken geldt voor allerlei verbanden in onze school.

Het werken van en met de kinderen, binnen het team en in de relatie met de ouders.

In onze school staan we regelmatig stil bij wat we doen en waarom we dit zo doen.

Wat in het voorafgaande aan doelstellingen voor het onderwijs aan de kinderen geformuleerd is, geldt ook voor het team: het recht op een eigen identiteit, de positieve waardering van verscheidenheid, het leven in relaties, verwondering, recht doen aan verschillende aspecten van mens-zijn, het spanningsveld tussen individu en groep, het nooit uitgeleerd zijn.

Als Jenaplanschool kunnen we nooit zeggen dat we er zijn. **WE BLIJVEN OP WEG.....**

2. De kwaliteitscriteria van het Jenaplan en de basisprincipes.

De kwaliteitscriteria dienen vanuit de basisprincipes te worden gelegitimeerd. Er is sprake van een duidelijke relatie die Kees Both omschrijft als “de ontvouwing” van de basisprincipes.

De kwaliteitscriteria worden kort beschreven, in relatie gebracht met bepaalde basisprincipes en aan hand van een aantal kenmerken nader uitgewerkt. (Een uitgebreide beschrijving is terug te vinden in hoofdstuk 3 “Zelfevaluatie in Jenaplanscholen” uit “Groeien en bloeien in De Rozentuin”.)

2.1. Jenaplanonderwijs is ervaringsgericht.

Het gaat om het mogen zijn wie je bent, om welbevinden en betrokkenheid en om het voortbouwen op de sterke punten van de kinderen.

“Valkuilen” hierbij zijn een te sterke gerichtheid op het individu met verwaarlozing van de sociale context en te weinig intellectuele uitdaging.

Er bestaat vooral een relatie met de basisprincipes 1 (unieke mens), 2 (authentieke en verantwoordelijke mens) en 4 (de hele mens).

Verder ligt er een verband met de basisprincipes 6, 7, 14, 18 en 19.

Enkele hoofdkenmerken zijn:

- Kinderen mogen en kunnen activiteiten kiezen. Nadruk op leren onder eigen verantwoordelijkheid, eigen inbreng bij de keuze van leerstof en activiteiten en het ontwikkelen van persoonlijk meesterschap.
- De leer- en leefomgeving binnen en buiten het gebouw is bewust verrijkt. Deze uitdagingen liggen vooral op het gebied van de WO.
- Er wordt gericht aandacht gegeven aan de basisbehoeften als structuur, veiligheid, welbevinden, bewegingsdrang, exploratiedrang, samenwerken maar ook je kunnen terugtrekken om voor jezelf iets te doen.

2.2. Jenaplanonderwijs is ontwikkelingsgericht.

Kinderen worden niet alleen bevestigd als persoon maar ook uitgedaagd tot het ontwikkelen van competenties over een breed gebied. Tot het verleggen van hun grenzen.

Het inrichten van situaties waarin kinderen hun zône van naastbij ontwikkeling kunnen ervaren.

“Valkuil” hierbij is een te grote nadruk op cognitie met verwaarlozing van drijfveren en emoties.

Er bestaat vooral een relatie met de basisprincipes 2 (authentieke verantwoordelijke mens) en 5 (creatieve mens)

Enkele hoofdkenmerken zijn:

- Kinderen leren “hoe ze moeten leren” inclusief het systematisch aanpakken van problemen (het strategisch handelen).
- Nieuwe vaardigheden worden in een drieslag aangepakt van achtereenvolgens handelen met dingen, het in beeld brengen daarvan en tenslotte de verkorte handeling door middel van symbolen en formules.

2.3. Een Jenaplanschool vormt een leef- en werkgemeenschap.

Kinderen en ouders participeren in de vormgeving van schoolleven en onderwijs. Het gaat hierbij om het leren van en met elkaar. Samen spreken, spelen, beslissen, vieren, het delen van vreugde en verdriet. Binnen de groeps cultuur wordt het sociaal leren gestimuleerd.

“Valkuilen” hierbij zijn het spanningsveld tussen individu en groep en te weinig aandacht voor inscholing van sociale en communicatieve vaardigheden zoals reflectie.

Enkele hoofdkenmerken zijn

- In de stamgroep leren de kinderen hun sociale contacten te herordenen op grond van wisselende groepssamenstelling. Zij leren verschillende rollen op grond van wisselende posities binnen de groep.
- Kinderen participeren bij de inrichting van het lokaal, het formuleren van leefregels in de eigen stamgroep, bij de menings- en besluitvorming.
- De viering als vormgeving van de gemeenschapszin.

2.4. Jenaplanonderwijs is wereldoriënterend.

Op een Jenaplanschool gaat het vooral om het leren leven in relaties en het leren nadenken over relaties. Dit komt vooral tot uiting in de wereldoriëntatie dat het hart van het onderwijs vormt. Binnen de wereldoriëntatie worden de andere inhoudelijke gebieden toegepast

De kwaliteit van de ontmoeting met mensen, planten en dieren, dingen, ideeën moet hoog zijn.

“Valkuil” hierbij is te weinig aandacht voor de grote betekenis van cursussen in de verschillende technieken ter bevordering van de kwaliteit van de WO.

Enkele hoofdkenmerken zijn:

- Actief beleid om kinderen in contact te brengen met verschillende natuurverschijnselen, maatschappelijke groepen en cultuuruitingen waardoor de leef- en belevingswereld wordt verruimd.
- Het vormen van een persoonlijke mening en het kritisch nadenken over ontwikkelingen in samenleving en cultuur.

2.5. Een Jenaplanschool is een kritische school.

Jenaplan is gericht op het werken aan een humane en ecologische duurzame samenleving. Kinderen ontwikkelen een kritische en constructieve houding ten aanzien van samenleving en cultuur, te beginnen in ons eigen huis: de school zelf.

“Valkuil” is “het geheven vingertje”. Kritisch kijken is niet gelijk aan elkaar de maat nemen.

Enkele kenmerken zijn:

- De kinderen gevoelig maken voor goede en foute ontwikkelingen, mooi en lelijk, waar en ontwaar.
- Kritisch en constructief omgaan met verschillen in de school.
- Er wordt zorgvuldig omgegaan met de dingen.

2.6. Een Jenaplanschool is een zinzoekende school.

Een Jenaplanschool geeft gericht aandacht aan levensbeschouwelijke en existentiële vragen. Dat gebeurt door ontvankelijk te zijn voor verhalen, gedichten, muziek, stilte, gebed en meditatie, bezinning op wat je overkomt en wat je raakt. Actiever kan het in de vorm van inzetten voor een ander.

“Valkuilen” zijn zweverigheid en het de ander de eigen mening opdringen.

Enkele hoofdkenmerken zijn:

- De persoonlijke betekenis die kinderen geven en ervaren in het leven, spelen en werken in de school.
- Aandacht en zorg voor elkaar: ik mag er zijn, jij mag er zijn, jij bent belangrijk.
- Je openstellen voor de verwondering die je kan overkomen.

3. Kernkwaliteiten Jenaplan.

In 2008 heeft de Nederlandse Jenaplanvereniging een denktank geformeerd die op zoek ging naar de essenties van het Jenaplanconcept in de huidige tijd. Wat onderscheidt Jenaplanscholen van andere (vernieuwings)scholen?

Om lid te worden van de NJPV was het tot nu toe voldoende dat een school in de schoolgids aangaf conform de twintig basisprincipes te werken. Uiteraard heeft iedere school daaraan een eigen invulling gegeven. Dat geldt ook voor de zes kwaliteitscriteria van het Jenaplan. (Jenaplan in de 21^e eeuw).

De vrijheid om een eigen vorm te kiezen op grond van de basisprincipes en kwaliteitscriteria blijft gehandhaafd. Daarnaast bestaat er in toenemende mate bij de NJPV en bij Jenaplanscholen de behoefte om gezamenlijke en concrete kenmerken van het Jenaplanonderwijs te benoemen.

De denktank van mensen uit het veld heeft zich vervolgens als doel gesteld om concrete en onderscheidende kenmerken van Jenaplanscholen te formuleren. Om zowel vanuit de praktijk als de opleiding inbreng te hebben, maakten stamgroepleiders, directeuren en opleiders deel uit van de denktank. De denktank formuleerde dat *relaties* de essentie van het Jenaplanonderwijs zijn. De relatie met jezelf, met de ander en het andere en met de wereld om je heen. Deze relaties werden gevuld met twaalf kernkwaliteiten. Een erkende Jenaplanschool moet deze kernkwaliteiten onderschrijven en in de praktijk vormgeven.

De Jenaplankernkwaliteiten

Het Jenaplanconcept is een concept, waarin **relaties** centraal staan:

1. De relatie van het kind met zichzelf
2. De relatie van het kind met de ander en het andere
3. De relatie van het kind met de wereld

Een Jenaplanschool richt de omgeving zodanig in, dat de twaalf kernkwaliteiten gerealiseerd worden.

1. Relatie van het kind met zichzelf

- 1.1. Kinderen leren kwaliteiten/uitdagingen te benoemen en in te zetten, zodanig dat zij zich competent kunnen voelen.
- 1.2. Kinderen leren zelf verantwoordelijkheid te dragen voor wat zij willen en moeten leren, wanneer zij uitleg nodig hebben en hoe zij een plan moeten maken.
- 1.3. Kinderen worden beoordeeld op de eigen vooruitgang in ontwikkeling.
- 1.4. Kinderen leren te reflecteren op hun ontwikkeling en daarover met anderen in gesprek te gaan.

2. Relatie van het kind met de ander en het andere

- 2.1. Kinderen ontwikkelen zich in een leeftijdsheterogene stamgroep.
- 2.2. Kinderen leren samen te werken, hulp geven en ontvangen met andere kinderen en daarover te reflecteren.

- 2.3. Kinderen leren verantwoordelijkheid te nemen en mee te beslissen over het harmonieus samenleven in de stamgroep en school, opdat iedereen tot zijn recht komt en welbevinden kan ervaren

3. Relatie van het kind met de wereld.

- 3.1. Kinderen leren dat wat zij doen er toe doet en leren in levensechte situaties.
- 3.2. Kinderen leren zorg te dragen voor de omgeving.
- 3.3. Kinderen passen binnen wereldoriëntatie de inhoud van het schoolaanbod toe om de wereld te leren kennen.
- 3.4. Kinderen leren sprekend, werkend, spelend en vierend volgens een ritmisch weekplan.
- 3.5. Kinderen leren initiatieven te nemen vanuit hun eigen interesses en vragen.

In de periode 2011-2016 werken Jenaplanscholen aan de uitwerking van bovengenoemde Jenaplankernkwaliteiten in op de eigen school en in regioverband. Deze scholen ontvangen een erkenningsbord van de NJPV. Op de website zal het overzicht van Jenaplanscholen in Nederland bestaan uit erkende Jenaplanscholen. Scholen, die de erkenningsronde niet volgen, kunnen wel gewoon lid blijven van de NJPV.

Een concrete uitwerking van de Jenaplankernkwaliteiten is belangrijk. De uitwerking moet je kunnen ervaren. Belangrijk is het inhoudelijke gesprek over het concept.

In regioverband wordt collegiale consultatie georganiseerd om op deze wijze van en met elkaar leren.

Een digitaal instrument “zelfevaluatie op basis van de Jenaplankernkwaliteiten” is voor elke school beschikbaar.

Het instrument maakt overzichten op individueel niveau, op schoolniveau, op regionaal en landelijk niveau.